

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І.ВЕРНАДСЬКОГО**

**Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра психології, філософії та суспільних наук**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРЄВ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕНІТЕНЦАРНА ПСИХОЛОГІЯ**

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр та найменування галузі знань)

спеціальність 053 Психологія

(шифр та найменування спеціальності)

освітньо-професійна програма Психологія

(назва однієї або декількох)

форма(и) навчання денна та заочна

КИЇВ – 2024

РОЗРОБНИК си­ла­бу­су (до­цент, кан­ди­дат пси­хо­ло­гі­чних наук, до­цент ка­фе­дри пси­хо­ло­гії, фі­ло­со­фії та су­спіль­них наук)

(підпис) Світлана МІТІНА

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, філософії та суспільних наук

Протокол № 19 від 13.06.2024

Завідувач кафедри
(підпис) Лариса ТАРАСЮК

Гарант освітньо-професійної програми 053 Психологія
(кандидат психологічних наук, доцент)

(підпис) Олена ДУБЧАК

Рецензії/відгуки (зазначити від кого, за наявності)

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
1. Назва навчальної дисципліни, код в ОПП	Пенітенціарна Психологія, ВК
2. Статус навчальної дисципліни	Вибіркова дисципліна циклу професійної підготовки
3. Рік навчання, семестр у якому викладається дисципліна	4-й рік навчання, 6 семестр.
4. Обсяг навчальної дисципліни (кількість кредитів, загальна кількість годин (аудиторних за видами занять, самостійної роботи здобувача вищої освіти)	4 кредити ЄКТС (120 год), з них: 16 год аудиторного навантаження (8 год лекційних, 8 год семінарських занять) та 104 год самостійної роботи.
5. Вид підсумкового (семестрового) контролю	Залік.
6. Інформація про консультації	За запитом здобувача вищої освіти в он лайн форматі.
7. Мова викладання	Українська.
8. Прізвище, ім'я, по батькові викладача (науковий ступінь, вчене звання, посада)	Мітіна Світлана Володимирівна (доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки)
9. Контактна інформація викладача	mitina.svitlana@tnu.edu.ua
2. Опис навчальної дисципліни	
Анотація дисципліни	Вивчення навчальної дисципліни «Пенітенціарна психологія» є вкрай важливим елементом підготовки фахівця-психолога для роботи в умовах пенітенціарної системи, зокрема, допомагає ознайомитися із: закономірностями психічної діяльності людини відбиваючої покарання за правопорушення; виправним впливом; обставинами та факторами, що супроводжують процес виправлення та закріплення у свідомості нового шляху життя і суспільної взаємодії.
Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни	Мета вивчення дисципліни: формувати у здобувачів вищої освіти комплексне розуміння про можливості пенітенціарної психології як дієвого механізму впливу на особистість засуджених з метою їх виправлення;

	<p>стратегії і засобів ефективної ресоціалізації; закономірностей впливу на поведінку і подальше життя таких осіб.</p> <p>Основними завданнями вивчення дисципліни є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вивчати індивідуальні психологічні властивості засудженого; • використовувати дані про особистість засудженого в організації індивідуально-виховної роботи; • аналізувати мотиви поведінки засуджених; • формувати позитивні характерні та вольові якості у засуджених; • давати характеристику окремим засудженим і середовищу засуджених; • проводити роботу з особами віднесеними до групи «ризик»; • здійснювати профілактику професійної деформації.
<p>Формат проведення дисципліни</p>	<p>Під час навчання використовуються наступні форми та методи: презентації, бесіди і дискусії, індивідуальні науково-дослідні завдання.</p> <p>Віртуальне навчальне середовище, яке використовуватиметься у разі роботи в дистанційному режимі – Google Classroom.</p> <p>У дистанційному режимі лекції / практичні заняття будуть проведені за допомогою програм електронної комунікації Google Meet.</p> <p>Поточна комунікація з викладачем здійснюється через Classroom та корпоративну пошту.</p>

Тематика та зміст навчальної дисципліни.

Номер та назва розділу, теми, перелік основних питань	Вид навчального заняття	Форми і методи контролю знань	Кількість годин
<p>Тема 1. Предмет і завдання Пенітенціарної Психології. Пенітенціарна психологія як наука. Психологія особистості засудженого. Історія розвитку пенітенціарної психології. Основні напрямки пенітенціарної психології західних країн. Загальна характеристика особистості засудженого та його адаптаційних можливостей. Психологічна класифікація засуджених як основа диференційованого та індивідуального підходу до їхньої особистості. Психічні стани засуджених та їх урахування в процесі ре соціалізації</p>	лекція	Поточний; усний метод (співбесіда)	2
	семінарське заняття	Поточний; презентація доповідей; індивідуальне опитування; виконання письмових завдань	2
<p>Тема 2. Психологічні особливості засуджених обумовлені віком та статтю. Особливості мікросередовищ а засуджених в УВП. Психологія груп засуджених. Особливості спілкування засуджених в УВП. Соціально-психологічні явища у середовищі засуджених. Конфлікти в середовищі засуджених та психологічні умови їх розв'язання. Соціально-психологічна характеристика основних засобів виправлення засуджених.</p>	лекція	Поточний; усний метод (співбесіда)	2
	семінарське заняття	Поточний; презентація доповідей; індивідуальне опитування; виконання письмових завдань	2
<p>Тема 3. Індивідуально-психологічні властивості особистості засуджених. Феноменологія безнадійності:</p>	лекція	Поточний; усний метод (співбесіда)	2

загальнопсихологічні аспекти. Безнадійність як маркер суїцидального процесу. Інструменти для вимірювання властивостей особистості і особистісних predisposицій. Опосередкування властивостями особистості тендерних особливостей суїцидальної поведінки. Методики оцінки різних станів суїцидентів.	семінарське заняття	Поточний; презентація доповідей; індивідуальне опитування; виконання письмових завдань	2
Тема 4. Ресоціалізаційні заходи щодо засуджених. програми та методи вивчення особистості засудженого.	лекція	Поточний; усний метод (співбесіда)	2
Психологічна підготовка та адаптація засуджених до життя у нових умовах. Програми та методи вивчення особистості засудженого та середовища засуджених. Використання інноваційних методик у ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі. Особливості діяльності психолога з засудженими. Поняття та характеристика емоційного та професійного вигорання у пенітенціарного психолога. Методи психологічної самопомоги в ситуаціях емоційного вигорання.	семінарське заняття	Поточний; презентація доповідей; індивідуальне опитування; виконання письмових завдань	2

3. Організація самостійної роботи студентів

3.1. Підготовка до семінарських занять. Завдання з навчальної дисципліни «Пенітенціарна Психологія» розробляються викладачем і передбачають тематичний перелік теоретичних та практичних завдань до кожного заняття, перевірку мультимедійних презентацій матеріалу доповідей, використання методичного матеріалу до дослідження когнітивних стилів особистості.

3.2. Матеріали для самоконтролю та самостійної підготовки.
Самостійна робота студентів (СРС) передбачає оволодіння студентом навчальним матеріалом передбаченим тематичним планом дисципліни, самостійне опрацювання тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів

контролю. Навчальний матеріал дисципліни передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи вноситься в перелік питань підсумкового контролю який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять. Теми доповідей для СРС:

Тематика доповідей, рефератів для виступів студентів:

Тема 1. Адаптації засуджених до життя в нових умовах.

Тема 2. Природничо-наукові основи пенітенціарної психології.

Тема 3. Психологічні особливості засуджених обумовлені віком та статтю.

Тема 4. Індивідуально-психологічні властивості особистості засуджених.

Тема 5. Класифікація та типологія засуджених, її врахування у соціально - виховній роботі.

Тема 6. Психологія груп та колективу засуджених.

Тема 7. Психологічна характеристика адаптації засуджених до життя в нових умовах.

Тема 8. Психологічні основи режиму відбування покарання та праці засуджених.

Тема 9. Психологічна характеристика діяльності персоналу у пенітенціарних закладах.

Тема 10. Профілактика та запобігання синдрому професійного вигорання.

3.3. Індивідуальні завдання.

Індивідуальні завдання з дисципліни «Пенітенціарна Психологія»: реферати, доповіді, есе та інші види індивідуальних завдань, запропонованих викладачем, сприяють більш поглибленому вивченню студентом теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальні завдання (ІЗ) з дисципліни «Пенітенціарна Психологія» виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача на основі вільного вибору теми завдання. ІЗ охоплює усі основні теми дисципліни.

При виконанні та оформленні ІЗ студент може використати комп'ютерну техніку, інформацію з Інтернету, статистичний, довідковий та інші необхідні матеріали.

4. Технічне та програмне забезпечення (обладнання).

Кожному здобувачу потрібно доєднатися до навчального середовища Google Classroom, оскільки там розміщуються навчальні матеріали, проводиться тестування, ведеться журнал оцінювання навчальних досягнень, є можливість для листування з викладачем.

У режимі дистанційного навчання - вивчення курсу додатково передбачає приєднання кожного здобувача вищої освіти до програми Google Meet (для занять у режимі відео-конференцій). У цьому випадку здобувач має самостійно потурбуватися про якість доступу до інтернету. Для роботи в дистанційному

форматі потрібні ноутбук / персональний комп'ютер / мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет для:

- комунікації та опитувань,
- виконання домашніх завдань,
- виконання завдань самостійної роботи,
- проходження тестування (поточний, підсумковий контроль) тощо.

7. Політика дисципліни.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності). Перескладання завдань відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час онлайн-тестування та підготовки практичних завдань під час заняття.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватися в он лайн/змішаній формах за погодженням із керівником курсу.

8. Система оцінювання та вимоги.

Здобувач допускається до складання заліку з дисципліни, якщо ним повністю виконані всі види робіт, передбачені робочим навчальним планом та програмою навчальної дисципліни.

У разі, коли протягом навчального семестру до початку підсумкового (семестрового) контролю, визначеного навчальним планом, здобувач набрав менше балів, ніж зазначено у програмі навчальної дисципліни (менше 36 балів), науково-педагогічний працівник на останньому аудиторному занятті з навчальної дисципліни документально оформлює не допуск здобувача до складання підсумкового (семестрового) контролю.

У разі незгоди, здобувач має право оскаржити не допуск у порядку визначеному Положенням про апеляцію результатів підсумкового контролю з заліку чи екзамену Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного та підсумкового (семестрового) контролів, є такі:

- виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих нормативних джерелах, вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;

- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
 - вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;
 - вміння аналізувати достовірність одержаних результатів
- Засвоєння матеріалу оцінюється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних, семінарських заняттях, результати самостійної роботи здобувачів) проводити за критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

- 0% завдання не виконано;
- 40% - завдання виконано частково або невчасно, а відповідь містить суттєві помилки методичного характеру,
- 60% завдання виконано повністю, але невчасно, а відповідь містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;
- 80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте відповідь містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);
- 100% завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Значення оцінки

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	«зараховано»	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	80-89		Дуже добре – рівень знань достатньо високий (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-79		Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	66-74		Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-65		Достатньо – мінімально можливий, допустимий рівень знань (умінь)
FX	30-59	«не зараховано»	Незадовільно – потрібно додатково працювати для отримання позитивної оцінки
F	0-29		Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота над вивченням курсу з повторним складанням

Види контролю:

Поточний контроль відбувається впродовж вивчення дисципліни на семінарських заняттях.

Розподіл балів за видами діяльності:

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	кількість одиниць	максимальна кількість балів	Форма контролю
Робота на семінарському занятті	10	4	40	Залік
Виконання завдань для самостійної роботи	10	4	40	
Реферат	10	1	10	
Есе	10	1	10	
Разом			100	
Розрахунок балу за курс: 100				

9. Рекомендовані джерела інформації.

Основні:

1. Бочелюк В.Й. Юридична психологія: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 336 с.
2. Дрижак В.В. Короткий термінологічний словник з пенітенціарної педагогіки та пенітенціарної психології. Чернігів: Чернігівський юридичний коледж Держдепартаменту України, 2008. 22 с.
3. Замула С.Ю. Профілактика впливу кримінальної субкультури на неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах: Навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2011. 240 с.
4. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: Навчальний посібник. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
5. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: Підручник для студентів ВНЗ. Одеса, 2004. 367 с.
6. Основи пенітенціарної психології : навчальний посібник. За ред.: Крейду Н.П., Лактіонова О.М., Сороки А.В., Скокова С.І. Харків: ХНУ імені В.М.Каразіна, 2007. 140 с.
7. Робоча книга пенітенціарного психолога. За ред.: В.М.Синьова, В.С. Медведєва. Київ: МП Леся, 2000. 224 с.
8. Чебоненко С.О., Третяк О.С. Пенітенціарна психологія: навчальний посібник. Чернігів: ЮК, 2011. 219 с.

Додаткові:

1. Загальна психологія: Підручник для студентів ВНЗ. За заг. ред. С.Д. Максименка. Київ: Форум, 2000. 319 с.
2. Збірник нормативних документів і методичних рекомендацій з питань кадрового забезпечення органів, установ і навчальних закладів кримінально-виконавчої системи. Упорядники: М.Кревсун, А.Литвинов. Київ, 2004. 348с.
3. Зелінський А.Ф. Кримінальна психологія: Науково-практичне видання. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: станом на 16 січ. 2017 р. Харків: Право, 2017. 89 с.
5. Курси з розвитку соціальних та життєвих навичок для ув'язнених: практичний базовий посібник для персоналу з підготовки до звільнення. За ред.: М.Седдон, А.Шуть. Київ: Рада Європи, 2017. 86 с.
6. Лозниця В.С. Основи психології та педагогіки: Навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 288 с.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2004. 487 с.
8. Морозов О.М., Морозова Т.Р. Агресивні засуджені: Монографія / О.М. Морозов, Т.Р.Морозова. Київ: МП Леся, 2000. 204 с.
9. Федоренко Р.П. Психологія суїциду: Навчальний посібник. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 260 с.

Інформаційні ресурси:

1. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон від 8.04.2014. № 1186 – У11. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених Наказ № 1418/5 від 16.05.2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16>
3. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань. Законодавство України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32462.html
4. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: наказ Міністерства юстиції України № 2300/5 від 04.11.2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13>
5. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17>

ДОДАТОК

Питання з курсу:

1. Загальне поняття про пенітенціарну психологію як науку. Предмет та завдання пенітенціарної психології.
2. Характеристика принципів та методів пенітенціарної психології.
3. Зв'язок пенітенціарної психології з іншими науками.
4. Сучасне розуміння психіки людини. Будова нервової системи людини.
5. Характеристика функцій нервової системи людини. Асиметрія головного мозку.
6. Поняття сигнальної системи людини. Перша та друга сигнальні системи та їх характеристика.

7. Основні закономірності ВНД людини та їх врахування в соціально-виховній роботі із засудженими.
8. ЦНС, її будова та функції – головний та спинний мозок.
9. Принципи діяльності периферійної та вегетативної нервової системи. Роль рецепторів у житті людини.
10. Принцип роботи рефлекторної дуги та особливості формування динамічного стереотипу злочинця.
11. Поняття про темперамент та характеристика його типів. Особливості врахування темпераменту засудженого під час проведення індивідуальної роботи.
12. Класифікація характеру за змістом, повнотою та силою. Методи вивчення характеру.
13. Негативні риси характеру. Психологічні методи, що дозволяють впливати на зміну негативних рис характеру засудженого.
14. Характеристика пам'яті, особливості її розвитку у засуджених.
15. Особливості когнітивних процесів у засуджених.
16. Уява та її особливості у засуджених.
17. Мислення та особливості його розвитку у засуджених.
18. Характеристика видів та рівнів здібностей. Психологічні умови формування та розвитку здібностей у засуджених.
19. Спрямованість особистості та її структура. Особливості спрямованості засуджених.
20. Поняття почуттів та емоцій. Особливості їх прояву у засуджених.
21. Вольова дія та її структура. Особливості прояву вольових якостей засуджених.
22. Мотиви та їх види. Особливості мотивів поведінки засуджених.
23. Психодіагностика в діяльності пенітенціарного психолога.
24. Види методик психологічної діагностики.
25. Особливості психодіагностичної роботи з новоприбулими засудженими.
26. Збір інформації та визначення індивідуальних психологічних особливостей особистості засудженого.
27. Особливості взаємодії із засудженим з використанням методів опитування: інтерв'ювання, бесіди, анкетування.
28. Кримінально-правова класифікація засуджених та їх характеристика.
29. Класифікація засуджених за соціально-психологічною характеристикою та її врахування у виховній роботі.
30. Психологічні особливості засуджених, обумовлені їх віком та статтю.
31. Психологічні особливості засуджених підліткового віку та їх врахування у виховній роботі з даною категорією.
32. Психологічна характеристика засуджених юнацького та молодіжного віку та особливості організації виховної роботи з ними.
33. Психологічні особливості засуджених зрілого віку.
34. Психологічні особливості засуджених, які страждають на алкоголізм. Зміст роботи з даною категорією засуджених.

35. Психологічні особливості засуджених, які страждають на наркоманію. Зміст роботи з даною категорією засуджених.
36. Характеристика осіб схильних до суїциду. Особливості роботи із засудженими схильними до суїциду.
37. Головні психолого-педагогічні вимоги щодо проведення індивідуальної бесіди з засудженим.
38. Особливості застосування вербальних та психомімічних прийомів встановлення психологічного контакту в процесі проведення індивідуальної бесіди. Техніки проведення індивідуальних бесід.
39. Поняття групи “ризик”. Особливості психологічної роботи із засудженими, які відносяться до групи “ризик”.
40. Сутність метода соціометрії та особливості його застосування в роботі із засудженими.
41. Кримінальні традиції як фактор впливу на формування протиправної поведінки засудженого. Заходи боротьби з кримінальними традиціями в умовах УВП.
42. Морально-психологічна атмосфера в колективі співробітників установ виконання покарань. Фактори, що впливають на професійну деформацію співробітників УВП.
43. Шляхи профілактики та подолання професійної деформації пенітенціарного персоналу.
44. Робота начальника відділення СПС щодо профілактики конфліктів в середовищі засуджених.
45. Види психологічної роботи, що запобігають формуванню малих неформальних груп з негативною спрямованістю в установах виконання покарань.
46. Види та зміст психологічної підготовки засуджених до життя на волі.
47. Стрес і фрустрація як типи прояву психічно напруженої ситуації.
48. Головні завдання, зміст, функції діяльності психологічної служби УВП.
49. Поняття режиму в установах виконання покарань та його психологічна сутність. Характеристика груп засуджених за їх відношенням до режиму утримання.
50. Характеристика виховної та каральної функції режиму в установах виконання покарань.
51. Поняття конфлікту та конфліктної ситуації. Стадії розвитку конфліктної ситуації.
52. Професійні принципи діяльності пенітенціарного психолога. Права та обов'язки психолога УВП.
53. Поняття та особливості групової думки, настрою в середовищі засуджених. Стратифікація середовища засуджених.
54. Поняття психологічного бар'єру та причини виникнення бар'єрів під час встановлення психологічного контакту із засудженим. Види психологічних бар'єрів та їх характеристика.
55. Поняття лідерства в неформальних групах. Робота начальника

- відділення СПС із негативно спрямованими лідерами.
56. Психологічна сутність методу узагальнення незалежних характеристик засудженого та особливості його застосування в умовах УВП.
 57. Психологічні особливості праці засуджених. Характеристика мотивів відмовлення засуджених від праці.
 58. Поняття екстремальної ситуації. Психологічна підготовка щодо дій пенітенціарного персоналу в психічно напружених та екстремальних ситуаціях.
 59. Поняття малої неформальної групи, її ознаки та особливості.
Класифікація та структура МНГ засуджених в УВП.
 60. Типи конфліктів у середовищі засуджених та психологічні аспекти профілактики та розв'язання.